

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

„Mažyčio ir Pušelės sužadėtuves“: partizanų mūšio rekonstrukcija

2013-05-17

ŽURNALAS: NAUJASIS ŽIDINYS-AIDAI

TEMA: Istorija

AUTORIUS: Kęstutis Kilinskas

DATA: 2013-06

„Mažyčio ir Pušelės sužadėtuves“: partizanų mūšio rekonstrukcija

Kęstutis Kilinskas

Istorijos rekonstrukcija arba gyvąja istorija įprastai vadiname istorinių įvykių bei praeities epizodų atkūrimą ir inscenizaciją. Kitaip tariant, jų *atlikimą* šiandien. Gana ilgą laiką karo rekonstrukcija buvo marginalinė kultūros sfera, stokojusi profesionalių istorikų ir tyrinėtojų dėmesio. Vis dėlto pastaraisiais metais gyvosios istorijos renginiai tampa vis populiarese istorinių įvykių reprezentacijos forma visame pasaulyje.

Vanessa Agnew to priežastimi laiko atkuriamų istorinių įvykių emocinį poveikį jos dalyviams ir žiūrovams. Greta įtaigą stiprinančio teatrališkumo ir sentimentalumo edukaciniu požiūriu karo rekonstrukcija leidžia populiaria pramogine forma pristatyti istorinius įvykius, išryškinant tai, kas dažnai lieka jų užkulisiuose¹.

Šis straipsnis yra savitas eksperimentas, mėginant įsivaizduoti ir parodyti, kaip gi Lietuvos partizanų karas vyko ant žemės, juolab kad toks siekis atitinka istorinės atminties plėtros tendencijas. Rekonstrukcijai pasirinkau plačiai žinomą 1947 m. Tauro apygardos partizanų surengtą išpuolį prieš komunistinius pareigūnus.

1947 m. vasario 19 d. naktį Marijampolėje, Trakiškių gatvės ketvirtajame name nuaidėjo šūviai, pakirtę aukštus Lietuvos komunistų partijos (toliau – LKP) Marijampolės apskrities ir valsčiaus partinius ir sovietinius veikėjus. Per partizanų surengtas fiktyvias Tauro apygardos Vytauto rinktinės štabo pareigūno Kazimiero Pyplio-Mažyčio ir partizanų ryšininkės Anelės Senkutės-Pušelės sužadėtuves buvo likviduoti: Marijampolės apskrities komunistų partijos pirmasis sekretorius Steponas Bakevičius, Marijampolės valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininkas Bronius Jasiūnas, Marijampolės apskrities pasų poskyrio viršininkas Borisas Gurevičius ir valstybinio banko buhalterė Ona Karvelytė². Praėjus kelioms dienoms po išpuolio ligoninėje sunkiai sužeistas mirė Marijampolės valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininko

pavadootojas Eduardas Franko³. Po sėkmingo partizanų išpuolio grėsmingi debesys susitelkė virš likusių Marijampolės apskrities sovietinių institucijų vadovų galvų. Po savaitės įvykusiame SSKP CK Lietuvos biuro posėdyje buvo svarstomi atsakingų Marijampolės apskrities pareigūnų – apskrities vykdomojo komiteto pirmininko Broniaus Riaubos, Vidaus reikalų ministerijos Marijampolės skyriaus viršininko papulkininkio Kliučionoko ir Valstybės saugumo ministerijos Marijampolės apskrities skyriaus viršininko Nikolajaus Pachomičevo – likimai⁴. Taigi išradinga partizanų operacija vienaip ar kitaip palietė visų svarbiausių Marijampolės apskrities sovietinių institucijų vadovus. Visą pasipriešinimo kovų laikotarpį partizanams itin sunkiai sekė naikinti aukštesnio rango „partinius ir tarybinius veikėjus“. Pastarieji į partizanų rankas pakliūdavo atsitiktinai. Atsitiktinai buvo sučiupti ir nužudyti LKP Lazdijų apskrities komiteto sekretorius Tomas Kulakauskas, Marijampolės apskrities vykdomojo komiteto organizacinio skyriaus vedėja Izabelė Laukaitytė, Žemės ūkio ministro pavadootojas Povilas Tryčius⁵. Todėl vasario 19 d. partizanų išpuolis Marijampolėje išsiskiria ne tik ambicijomis, tačiau ir pasirinkta išradinga taktika, pasitelkus apgaulę ir išnaudojant kolaborantų žmogiškąsias silpnybes įvilioti juos ir spąstus ir sunaikinti. Taip pat pažymėtina, kad sunaikintų komunistų skaičiumi ir rangu „Pušelės ir Mažyčio sužadėtuvioms“ neprilygsta joks per visą partizanų karą surengtas išpuolis, tai kartu ir pirmas sėkmingas pasikėsinimas į LKP apskrities pirmąjį sekretorių⁶.

Tauro apygardos partizanų išpuolis partizanų prisiminimuose, istoriografijoje ir visuomenės atmintyje ilgainiui įgijo „Mažyčio ir Pušelės blynų“⁷ arba „Mažyčio ir Pušelės sužadėtuvių“⁸ pavadinimus. Pirmą kartą Marijampolėje surengtas „sužadėtuves“, remdamasis Pyplio liudijimu, prasibrovęs per „geležinę uždangą“ aprašė Juozas Lukša-Daumantas⁹. Nepriklausomos Lietuvos istoriografijoje Marijampolės įvykiai kiek plačiau nušviesti istoriko Eugenijaus Grunskio publicistiniame straipsnyje¹⁰ ir Vytauto Juodsnukio istorinėje apžvalgoje¹¹. „Sužadėtuvių“ užfiksuotos ir Tauro apygardos kapeliono Justino Lelešiaus-Grafo¹² prisiminimuose. Sovietinei propagandai šis išpuolis buvo neparankus, todėl to meto spaudoje nutylėtas. Nepaisant pakankamai solidaus publikacijų kiekio, „Mažyčio ir Pušelės sužadėtuvių“ iki šiol nėra tyrinėtos remiantis Lietuvos ypatingajame archyve saugomomis dviejų „sužadėtuvių“ dalyvių¹³ baudžiamosiomis bylomis. Taigi asmeninis angažuotumas istorijos atkūrimui, visais požiūriais intriguojantis siužetas, gausus įvairių šaltinių ratas ir pastūmėjo ištirti, kaip gi Suvalkijos partizanams pavyko užmegzti ryšius su apskrities sovietiniais veikėjais, juos prisivilioti ir sunaikinti.

Idėja sunaikinti aukštus Marijampolės komunistų veikėjus veikiausiai gimė Tauro apygardos Vytauto rinktinės vado Vytauto Gavėno-Vampyro galvoje pirmosiomis 1947 m. dienomis¹⁴. Rengdamas operaciją Vampyras sumaniai pasinaudojo partizanų pagrindžio ryšininkų, įsiskverbusių į Marijampolės apskrities partines ir administracines struktūras, ryšiais su atsakingais apskrities pareigūnais, šių žmogiškoms silpnybėmis, žalingais įpročiais bei partizanų ryšininkų keršto jausmu. Svarbiausia sužadėtuvių organizatore galime laikyti Marijampolės apskrities vykdomojo komiteto socialinio aprūpinimo skyriaus buhalterę Anelę Senkutę-Pušelę, turėjusią nesuvestų sąskaitų su komunistais, nes 1946 m. rudenį žuvo jos brolis, Vytauto rinktinės trečios kuopos vadas Jonas Senkus-Giedrulis. Pušelės sužadėtinio vaidmuo atiteko ką tik į Vytauto rinktinės štabą perkeltam patyrusiam, kautynių nevengiančiam, žaibiškos orientacijos ir reakcijos partizanui Kazimierui Pypliui-

Mažyčiui¹⁵. Į pagalbą „jauniesiems“ buvo pakviesta tuo metu nelegaliai gyvenusi Janina Markevičiūtė-Saulutė¹⁶, kuri komunistų valdžiai jautėsi skolinga už tremtin išvežtus tėvus ir ypatingą statusą turėjusi slapta pogrindžio talkininkė Nijolė Kričėnaitė-Padauža, tuomet dirbusi Marijampolės apskrities vidaus reikalų ministerijos pasų poskyrio darbuotoja ir slapta aprūpindavusi partizanus fiktyviais dokumentais¹⁷. Beje, 1947 m. sausį Padauža buvo gavusi paliepiamą aprūpinti dokumentais patį Gavėną-Vampyrą¹⁸. Pačiai operacijai Vampyras paskyrė 2000 rublių ir perdavė juos Senkutei¹⁹; pagal jo parengtą planą „sužadėtuvėms“ įsisiūbavus, į Marijampolėje Trakiškių g. 4 antrame aukšte esantį Pušelės butą turėjo įsiveržti pats Vampyras ir Albinas Ratkelis-Oželis ir, padedami Pyplio-Mažyčio ir Markevičiūtės-Saulutės, sunaikinti bolševikus. Tuo metu Mykolas Žilionis-Plunksna turėjo laukti pasirengęs netikėtumams laiptinėje, o Juozas Gegužis-Diemedis, Jonas Valaitis-Viesulas ir Antanas Pečiulis-Baritonas rūpintis operacijos apsauga iš išorės²⁰. Išpuolio sėkmės raktu turėjo tapti netikėtumas. Akivaizdu, kad kilus menkiausiam įtarimui, Gavėno-Vampyro planas galėjo žlugti.

Į vasario 8 d. planuotą surengti sužadėtuvių pobūvį buvo pakviesti septyni apskrities ir valsčiaus vadovai, administraciniai darbuotojai ir muzikantas. Tai Marijampolės apskrities komunistų partijos sekretorius Steponas Bakevičius, Marijampolės apskrities vykdomojo komiteto pirmininkas Bronius Rutkauskas ir jo pavaduotojas Eugenijus Riauba, Marijampolės valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininkas Bronius Jasiūnas ir jo pavaduotojas Eduardas Franko, Valstybės saugumo ministerijos Marijampolės apskrities skyriaus darbuotojas Aironas Greisas su žmona ir Marijampolės apskrities pasų poskyrio viršininkas Borisas Gurevičius²¹. Tačiau partizanų planus sujaukė vasario 9 d. rinkimai į LSSR Aukščiausiąją Sovietą, dėl ko dalyvauti pobūvyje atsisakė Bakevičius ir Rutkauskas, tad sužadėtuves teko atidėti vienai savaitei²². Deja, ir vasario 15 d. šventė neįvyko, kadangi Rutkauskas buvo išvykęs į Vilnių. Į Marijampolę jis sugrįžo tik vasario 17 d. ir buvo pakviestas į trečią kartą nukeltą „sužadėtuvių“ vakarą – dabar jau vasario 18 d. Taigi dukart nukeltos „sužadėtuves“ sutapo su Užgavėnėmis, dėl ko ilgainiui partizanų prisiminimuose buvo pramintos „Blynų baliumi“. Tačiau iš kompleksinės šaltinių analizės matyti, kad toks sutapimas nebuvo tyčinis, – nebent daugiau atidėti dėl prasidedančios Gavėnios nebuvo manyta esant išmintinga, – net ir pabrėžtinai „sekuliaros“ iškilmės.

Vasario 17 d. sužinojusi, kad Rutkauskas grįžo iš Vilniaus, nieko nelaukdama Senkutė-Pušelė dar kartą visus pakvietė. Kričėnaitė-Padauža užsakė tortą, nuo kitos dienos ankstauro ryto pradėtas gaminti maistas, iš kaimynės Magdės Sinkevičienės pasiskolinata kėdžių ir lėkštelių²³. Toks Senkutės elgesys, be abejo, patraukė ir kitų kaimynų dėmesį. Jie smalsavo, kam gi Anelė taip besiruošianti? Anelė atšovusi, kad „sužadėtuvėms“, o kaimynus žadėjo pakviesti į pobūvį vėliau. Nepamiršo pridurti, kad apačioje gyvenančio milicininko nebijanti, kadangi čia lankysis „dideli šiškos“²⁴. Senkutės namo kaimyno Zenono Vyšniausko teigimu, Gurevičius ir Greisas jau buvo svečiavęsi jos bute²⁵. Lietuvos komunistų partijos ir Valstybės saugumo ministerijos dokumentai rodo, kad tarp lietuvių ir iš Rusijos atsiųstų administracijos pareigūnų neretai užsimegzdavę ir artimesni santykiai. Štai tą patį vasario 18 d. vakarą Vidaus reikalų ministerijos Marijampolės apskrities skyriaus viršininkas papulkininkis Kliučionokas leido skyriaus darbuotojos Marijos Liorentaitės draugijoje²⁶.

Tačiau grįžkime į Trakiškių g. 4. Apie 18 val. Senkutės buto duris pravėrusi Kričėnaitė,

rado ją ir Merkevičiūtę bedengiančias stalą²⁷. Merginoms besišnekučiuojant, apie pusę septynių vakaro pasirodė sužadėtinis. Bučiniu su būsimąją žmona pasisveikinęs Pyplys jo nepažįstančiai Kričėnaitei buvo pristatytas kaip „sporto komiteto instruktorius iš Kauno“, už kurio pinigų ir surengtas šis pobūvis²⁸. Pristačiusi sužadėtinį, Senkutė paprašė Kričėnaitės užrašyti būsimųjų svečių vardus ant raudonos spalvos kortelių, skirtų vietoms prie stalo pažymėti. Tačiau pastaroji skubėjo namo persirengti, todėl korteles, diktuoju Pušelei, teko užrašinėti Mažyčiui²⁹. Artėjo 19 valanda, valanda, kai turėjo pradėti rinktis svečiai. Tačiau nustatytą valandą dar nieko nebuvo. Kelias minutes pavėlavęs pasirodė valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininkas Jasiūnas³⁰. Apžvelgęs vaišėmis ir gėrimais nukrautą stalą ir neradęs draugų, pirmininkas, „sužadėtinės“ lydimas, išskubėjo pakviesti partijos sekretoriaus Bakevičiaus. Pakeliui jie sutiko ateinančius valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotoją Edvardą Franko ir Vidaus reikalų ministerijos Marijampolės kelių skyriaus buhalterį Juozą Tarailą³¹. Maloni šeimininkė pakvietė svečius užėiti ir palaukti, kol susirinks likusieji, o pati nuskubėjo pakviesti Bakevičiaus. Netrukus Senkutė-Pušelė sugrįžo su svarbiausiu svečiu ir susirinkusiuosius pakvietė prie stalo. Apie 20 val. vakaro prasidėjo vaišės. Pirmasis tostas buvo pakeltas už naujai išrinktą Aukščiausiosios Tarybos deputatą Bakevičių. Pastarasis, mandagiai atsakydamas, pasiūlė tostą už vakaro šeimininkę. Šventė prasidėjo³².

Pobūviui įsisiūbavus, apie 23 val. pasirodė dar vienas ilgai lauktas svečias – pasų poskyrio viršininkas Gurevičius. Jis į sužadėtuves atskubėjo pėsčias iš už 13 km esančio Sasnavos kaimo, kur kažkas buvo pavogęs pasus su pasienio zonos antspaudais³³. Pobūvis tęsėsi, tostai lydėjo tostus, degtinė raudino veidą, kėlė nuotaiką, tačiau kiti kviestieji svečiai taip ir nepasirodė.

Tokioje situacijoje „sužadėtiniams“ iškilo klausimas, ar suplanuotą operaciją vykdyti? Nutaikiusi tinkamą progą, Senkutė-Pušelė išbėgo pasitarti su nuo 19 val. vakaro Trakiškių gatvėje laukusiais rusiškais uniformomis dėvinčiais Gavėno-Vampyro vyrais. Pastarasis pasvarstęs nutarė palikti pačiam Mažyčiui nuspręsti, ką daryti: įgyvendinti sumanymą ar palaukti kito palankaus. O pats Vampyras su vyrais nužygiavo į atokiau esantį Marijampolės cukraus fabriką palaukti pobūvio pabaigos³⁴.

Senkutei grįžus, vakarėlis jau buvo pasiekęs kulminaciją: Tarailos bajanas ir Merkevičiūtės akordeonas, poros sukosi valso ritmu. Keliamas triukšmas neleido miegoti kaimynams³⁵. Lukšos liudijimu, Pyplys-Mažytis vakaro metu jautėsi nejaukiai, – keletą metų miške praleidęs partizanas negalėjo atsipalaiduoti ir šiek tiek nervinosi³⁶. Galbūt tai ir sukėlė įtarimą Karvelytei ir Gurevičiui. Sužadėtiniams išėjus pasitarti į koridorių, nuspręsta operaciją įvykdyti. Buvo 1 valanda nakties³⁷. Grįžusi iš koridoriaus Senkutė-Pušelė pakvietė visus susėsti prie stalo ir, anot Franko, pasiūlė tostą iš žinomos frontininkų dainos: *Mūsų tostas: „Vypjem za Rodinu / za Stalina, i snova naljom“*³⁸. Pyplys-Mažytis pasiruošęs pistoletą jau laukė tinkamo meto koridoriuje³⁹. Pasibaigus šokiams ir svečiams jau besėdant už stalo bajanistas Taraila nutarė nueiti atsigerti vandens iš virtuvėje esančio kibiro. Eidamas į virtuvę jis kaktomuša susidūrė su pistoletą rankose laikančiu Mažyčiu⁴⁰. Nustebęs bajanistas, palydėtas dviejų partizano šūvių, pasileido laiptais į pirmąjį aukštą, išlaužė duris ir nubėgo į milicijos poskyrį. Stebuklingai pasprukus bajanistui, Mažytis įsiveržė į kambarį ir pradėjo šaudyti į kambaryje esančius komunistus. Pirmasis šūvis pakirto Bakevičių, po to krito Gurevičius, Jasiūnas ir Karvelytė. Jasiūnas bandė keltis, bet buvo pribaugtas dar vienu

šūviu. Franko buvo sužeistas į galvą ir parkritęs neteko sąmonės⁴¹. Mažytis buvo puikus šaulys, jo ranka nesudrebėjo ir ši kartą. Nušautųjų skrodimo protokolai parodė, kad visi komunistai buvo nušauti į galvą⁴², visi iššauti šūviai pasiekė tikslą. Anot kaimynės Magdės Sinkevičienės, šaudant girdėjosi Senkutės-Pušelės klyksmas „O, Jėzau“. Kričėnaitė-Padauža, prasidėjus šaudymui, sutriko ir susigūžė kampe. Sužeistos buvo ir abi Mažyčio talkininkės – Senkutei-Pušelei kairioji ranka, o Markevičiūtei-Saulutei – dešinysis petys⁴³. Pasibaigus šaudymui, ilgai delsti nebuvo galima, patyręs partizanas suprato, kad pabėgęs Taraila netruks apie viską pranešti milicijai. Partizanas skubėjo, veikiausiai todėl nukautųjų kišenėse liko nepaimti dokumentai. Pyplys-Mažytis paėmė vienintelio ginkluoto vakarėlio dalyvio Gurevičiaus pistoletą⁴⁴ ir kartu su Pušele ir Saulute nuskubėjo į cukraus fabriką, kur jų laukė Vampyro vyrai. Sutrikusi partizanų talkininkė Padauža išbėgo namo, net nespėjusi apsivilkti palto, kuriame pasiliko jos vardu išduotas komandiruotės pažymėjimas, surastas po išpuolio atliktos įvykio vietos apžiūros metu⁴⁵. Vėliau areštuota, kalinama ir tardoma Kričėnaitė-Padauža kameros agentei prisipažins, kad partizanai ir jai siūlė bėgti kartu, tačiau susijaudinusi ir sutrikusi mergina pasirinko kitą kelią⁴⁶. Susitikę ir persimetę keliais žodžiais apie tai, kas įvyko, vyrai išsiskirstė į bunkerius. Išgirdę šaudymą pabudo kaimynai, tačiau neišdrįso nueiti pažiūrėti, kas gi nutiko viršuje⁴⁷. Apačioje gyvenusi kaimynė Marija Izmailova dar spėjo per langą pamatyti išbėgantį vyrą ir dvi merginas⁴⁸.

Pirmas žinias apie išpuolį vietos milicininkai gavo iš pabėgusio muzikanto, kuriam kulkos buvo sužeidusios kaklą. Į Senkutės butą buvo pasiūsta leitenanto V. Acupovo vadovaujama pasieniečių grupė, čia buvo ir seržantas I. Laptevas su šunimi Vernyj. Pėdomis sekdamas šuo nuvedė pasieniečius į Kričėnaitės butą Stoties g. 249.

Nedelsiant apie išpuolį buvo informuoti SSRS pasienio kariuomenės Lietuvos apygardos viršininkas generolas majoras Michailas Byčkovskis, pasienio kariuomenės viršininkas generolas leitenantas Nikolajus Stachanovas ir Vidaus reikalų ministras Sergejus Kruglovas. Kaip jau minėta, VKP(b) CK Lietuvos biuro ir LKP CK pareigūnai išsamiai nagrinėjo Marijampolės apskrities organuose susidariusią padėtį⁵⁰. Įvykiui ištirti buvo sudaryta Valstybės saugumo ministerijos operatyvinė grupė, kuri iki vasario 24 d. suėmė 62 pagrindžio ryšininkus ir dalyvius. 1947 m. liepos 17 d. Vidaus reikalų ministerijos karinio tribunolo sesija apkaltino Kričėnaitę dalyvavimu teroristiniame akte, ryšiais su ginkluotu pagrindžiu, pasų išdavimu banditams pagal fiktyvius dokumentus⁵¹. Teismas jai skyrė dvidešimt penkių metų pataisos darbų lagerio bei penkerių metų tremties, kurią 1956 m. SSRS AS prezidiumo komisija sumažino iki penkiolikos metų. Bausmę Kričėnaitė atliko Komijoje ir Magadane, deja, tolesnis jos likimas nežinomas⁵².

1947 m. tapo lemtingi ir kitiems išpuolio organizatoriams ir dalyviams. Balandžio 27 d. Gulbiniškių kaime Anelės Štremikienės sodyboje, aptikus bunkerį, susisprogdino Vytauto rinktinės štabo viršininkas Vytautas Vabalas-Kunigaikštis ir kiek daugiau nei pusmetį pogrindyje praleidusi Adelė Senkutė-Pušelė⁵³. Tų pačių metų spalio 28 d., po išdavystės čekistų aptiktame bunkeryje apsupta susisprogdino svarbi Vytauto rinktinės ryšininkė Janina Markevičiūtė Saulutė⁵⁴. 1947 m. spalio 24 d. gyvas į saugumiečių rankas pateko Jonas Valaitis-Viesulas. Beje, iki pastarojo suėmimo saugumo pareigūnams taip ir nepavyko tiksliai nustatyti „jaunikio“ tapatybės, tik Viesulas tardytojams atskleidė, kad tai buvęs Pyplys-Mažytis, kuris su Daumantu 1947 m.

paskutiniuosiomis dienomis sėkmingai prasiveržė į Vakarus. Būdamas Švedijoje Pyplys ruošėsi rezistencinei veiklai ir ieškojo galimybių grįžti į Lietuvą. 1949 m. gegužės 1 d. jis kartu su Jonu Deksnium ir dviem estais bei latviais išsilaipino Lietuvos pajūryje. Nepasitikėdamas Žemaitijoje sutiktais partizanais, Pyplys-Mažytis atsiskyrė nuo grupės ir, sėkmingai pasiekęs Suvalkiją, informavo Lietuvos laisvės kovų sąjūdžio vadovybę apie atliktus uždavinius ir tarptautinę padėtį⁵⁵. Kazimieras Pyplys-Mažytis žuvo kovodamas su okupantų kariuomene 1949 m. rugsėjo 23 d. Kalesninkų miške Dainavos apygardos štabo bunkeryje⁵⁶.

Ši NŽ-A numerį ženklia dalimi skiriame Lietuvos partizanų karui. Teminis žurnalo numeris paskutiniu metu – veikiau išimtis nei taisyklė, tačiau kartais pavyksta surinkti pluoštelį tekstų, kurie konkretų klausimą ar reiškinį leistų užkabinti vienu metu iš kelių pusių, skirtingais žvilgsniais. Vienu labiausiai nusisekusių tokių numerių ne tik redakcija, bet ir skaitytojai laiko 2011 Nr. 2, kurio tema buvo pavadinta „Karo Lietuva“. Kęstučio K. Girniaus virtuoziskai atlikta Holokausto Lietuvoje prielaidų analizė, pavyzdinio autentiškumo partizano Vytauto Vaitiekūno atsiminimai, talentingas dokumentuotas Juozo Prapiesčio pasakojimas apie Pūščios partizanų kovas ir išdavystes, CŽV ataskaita apie partizanų karą... Į tokias aukštumas ar gelmes nepretenduodami, šiame numeryje skaitytojams siūlome tris skirtingo žanro tekstus, siūlančius savitus partizanų karo tikrovės pjūvius: istoriko (daugiausia remiantis sovietinių represinių struktūrų dokumentais atliktą) vieno įvykio rekonstrukciją, buvusio partizanų talkininko atsiminimų pluoštelį ir pora skirtingos kilmės CŽV dokumentų.

Kęstutis Kilinskas (g. 1981) – Lietuvos karys, VU istorijos studijų magistrantas, karo rekonstrukcijų specialistas, Karo istorijos teatralizuotų renginių klubo „Grenadierius“ gyvosios istorijos projektų vadovas. Skelbiamas tekstas parengtas pagal pranešimą, skaitytą Trakinių partizanų 2013 m. balandį Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto surengtoje konferencijoje *Partizanų karas: valstybė, karas, atmintis* (žr. NŽ-A, 2013, Nr. 2).

¹ Vanessa Agnew, „History’s affective turn: Historical reenactment and its work in the present“, in: *Rethinking History*, 2007, Nr. 11, p. 299–312.

² Pranešimas Tarybų socialistinių respublikų sąjungos saugumo ministrui Abakumovui, in: *Lietuvos ypatingasis archyvas*, (toliau – LYA), f. K 41, ap. 1, b. 1263, l. 106.

³ *Ibid.*, l. 107.

⁴ VKP(b) CK Lietuvos biuro posėdžio protokolas, in: LYA, f. K-8, ap. 3, b. 3, l. 58.

⁵ Eugenijus Grunskis, „Mirtis sužadėtuvoje“, in: *Politika*, 1990, Nr. 19, p. 24.

⁶ *Ibid.*, p. 24–27.

⁷ Vytautas Juodsnukis, *Suvalkijos partizanų takais*, Kaunas: Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, 2000, p. 338.

⁸ Juozas Lukša, *Partizanai: Fotografuotinis leidimas*, Vilnius: Vaga, 1990, p. 248–260.

⁹ *Ibid.*, p. 248–260.

¹⁰ Eugenijus Grunskis, *op. cit.*, p. 24–27.

¹¹ Vytautas Juodsnukis, *op. cit.*, p. 338.

¹² Justinas Lelešius-Grafas, *Partizanų kapeliono dienoraštis*, Kaunas: „Į Laisvę“ fondo Lietuvos filialas, 2006, p. 157.

¹³ Albinos Kričėnaitės baudžiamoji byla, in: *LYA*, f. K-1, ap. 58, b. 6455/3; Jono Valaičio baudžiamoji byla, in: *LYA*, f. K-1, ap. 58, b. 42642/3, l. 30.

¹⁴ Raportas Tauro apygardos vadui, in: *Laisvės kovų archyvas*, t. 2, Kaunas: Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, 1991, p. 33–34.

¹⁵ *Ibid.*, p. 33–34.

¹⁶ Eugenijus Grunskis, *op. cit.*, p. 24–27.

¹⁷ *Ibid.*, p. 24–27.

¹⁸ Albinos Kričėnaitės tardymo protokolas, in: *LYA*, f. K-1, ap. 58, b. 6455/3, l. 32.

¹⁹ *Ibid.*, l. 33.

²⁰ Raportas Tauro apygardos vadui, p. 33–34.

²¹ Albinos Kričėnaitės tardymo protokolas, l. 30–42.

²² *Ibid.*, l. 35.

²³ Magdės Sinkevičienės apklausos protokolas, in: *LYA*, f. K-1, ap. 58, b. 6455/3, l. 171.

²⁴ Zenono Vyšniausko apklausos protokolas, in: *LYA*, f. K-1, ap. 58, b. 6455/3, l. 159.

²⁵ *Ibid.*, l. 160.

²⁶ Papulkininko Kliučionoko pranešimas, in: *LYA*, f. K-8, ap. 3, b. 3, p. 65.

²⁷ Išrašas iš Albinos Kričėnaitės tardymo protokolo, in: *LYA*, f. K-41, ap. 1, b. 1265, l. 263.

²⁸ Albinos Kričėnaitės tardymo protokolas, l. 72.

²⁹ Išrašas iš Albinos Kričėnaitės tardymo protokolo, l. 263.

³⁰ Juozas Lukša, *op. cit.*, p. 248–260.

³¹ Juozo Tarailos apklausos protokolas, in: *LYA*, f. K-1, ap. 58, b. 6455/3, l. 153.

³² Albinos Kričėnaitės tardymo protokolas, l. 74.

- ³³ Eduardo Franko apklausos protokolas, in: *LYA*, f. K-1, ap. 58, b. 6455/3, l. 156.
- ³⁴ Jono Valaičio apklausos protokolas, l. 30.
- ³⁵ Viktorijos Vyšniauskienės apklausos protokolas, in: *LYA*, f. K-1, ap. 58, b. 6455/3, l. 161.
- ³⁶ Juozas Lukša, *op. cit.*, p. 248–260.
- ³⁷ Eduardo Franko apklausos protokolas, l. 156.
- ³⁸ Eugenijus Grunskis, *op. cit.*, p. 24–27.
- ³⁹ Eduardo Franko apklausos protokolas, l. 157.
- ⁴⁰ Juozo Tarailos apklausos protokolas, l. 154.
- ⁴¹ Eduardo Franko apklausos protokolas, l. 157.
- ⁴² Albinos Kričėnaitės baudžiamoji byla, in: *LYA*, f. K-1, ap. 58, b. 6455/3, l. 13–23.
- ⁴³ Raportas Tauro apygardos vadui, p. 33–34.
- ⁴⁴ Įvykio vietos apžiūros protokolas, in: *LYA*, f. K-1, ap. 58, b. 6455/3, l. 9–11.
- ⁴⁵ *Ibid.*
- ⁴⁶ Agentūrinis pranešimas, in: *LYA*, K-30, ap. 1, b. 1195, l. 284.
- ⁴⁷ Magdės Sinkevičienės apklausos protokolas, l. 171.
- ⁴⁸ Marijos Izmailovos apklausos protokolas, in: *LYA*, f. K-1, ap. 58, b. 6455/3, l. 168.
- ⁴⁹ Eugenijus Grunskis, *op. cit.*, p. 24–27.
- ⁵⁰ VKP(b) CK Lietuvos biuro posėdžio protokolas, l. 58.
- ⁵¹ Eugenijus Grunskis, *op. cit.*, p. 24–27.
- ⁵² *Lietuvos gyventojų genocidas, t. 2: 1944–1947: Š–Ž*, atsakingoji redaktorė Birutė Burauskaitė, dokumentinę medžiagą parengė Regina Dževeckaitė, Daiva Dučinskienė, Darija Lenkutienė, Virginija Sasnauskaitė, Vanda Urbonaitė, Jovita Valevičienė, Vida Vosyliūtė, Vilnius: Represijų Lietuvoje tyrimo centras, 2005, p. 202.
- ⁵³ „Tauro apygardos istorijos apžvalga“, in: *Laisvės kovų archyvas*, t. 3–4, Kaunas: Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, 1992, p. 35.
- ⁵⁴ *Ibid.*, p. 37.
- ⁵⁵ Kęstutis Kasparas, Bonifacas Ulevičius, „Kazimieras Pyplys – Audronis, Mažytis“, in: *Laisvės kovų archyvas*, t. 26, Kaunas: Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, 1999, p. 175–177.

⁵⁶ *Ibid.*